

Մ Ա Հ Ի Լ Գ Ե Գ Ո Ն Դ Ա Յ

Անուանի փորրիկ քերթուածի մը գեղեցիկ մասերէն մէկն է առաջիկայ ոտա-
նաւորս, որուն սկզբնական դէպքն է իլդեգոնդա անունով օրիորդին չուզելով հօրը
առաջարկած անձին հետ ամուսնանալ, և հօգիւարդոս միլանցի կտրիճ ասպետին
տարփաւորը ճանչցուելով՝ բռնի վանքի մը մէջ փակուիլն ու տառապիլը: Հեղի-
նակին՝ որ Ա. Մանցոնիի արժանաւոր աշակերտներէն մէկն է, առաջին գրուածքը
եղած է ասիկա և մեծ համբաւ ստանալու պատճառ. որուն մէջ զխաւոր գովելի
յատկութիւններն են, բովանդակ վէպին հանճարեղ գիւտերուն հետ խառնած,
բնականութիւն 'ի գողտրիկ բացատրութիւնս և ճշմարտանմանութիւն 'ի նկարա-
գրութիւնս, առանց ամենեւին արուեստակութեան կամ չափազանցութեան:

Եւ վերացեալ յաչացն՝ երկնից յայտնութիւն,
Յոր ընկլուղեալ անձն էր արբամբ լուսալիր,
Առ նա որ զմիտսն յափրչտակեաց անդրագոյն
Արտասուագին զբիրսըն կալեալ տըրտմալիր,
Իւ ինձ թափել, ասէ, զհանդերձ է մահուն
Լեալ տակաւին հօր երեսացն իմ զազիր.
Եւ մեռանել զիարդ գըրոշմ ի ճակատ
Տարեալ զանէծս ի հանդերձեալ կեանս ինձ անդ:

Եւ զինչ արդեօք մայրն իմ ամբիծ ասիցէ
Ի դրանցն երկնից եկաւորեալ ընդ առաջ,
Ըզմիածին երբ ըզդըստրիկ իւր տեսցէ
Մեռեալ խեռ հօրն, որպէս եկեացըն յառաջ.
Այն որ հըլու խոնարհակամ ի սըրտէ
Եկաց նըմին աղօթասէր ի կրից խաչ.
Եւ որ նըմին հարսն էր եւ կին յար հըսկող.
Մինչ ես որդի եւ իմ է նա հայր ծընող:

— Օ՛ն դարձ առ հայր, քաւիչն ասէ անդ յայնժամ.
Անմարթ իցէ զի խըստացեալ դեռ յոգի,
Ողոքանաց եղուկ դըստերն ի մահուան
Դա ըզներումն իւր ըզվերջին զըլասցի.
Եւ քոյդ մաղթանք ի բանից Տեառն յաղթական,
Ազդողագոյն յոգիսն ինեւ դըռմեսցի: —
Ի ճիգըն մեծ կալեալ ի վեր ի մահճէ
Թափուր բնաւին զանդամսն յուժոյ եւ գըրէ:

— « Արդ ահագին սըրտմըտութեան լըցաւ, հայր,
« Հեղեալ առ իս անիծից չափ եւ սահման:
« Թէ գիտէիր ի փորձ քանի չարաչար
« Քըսմնասարսուռ ոգիքս ողորմ փորձեցան.
« Ո՛հ զի կարի խոցիս ի վէրս ընդ երկար,
« Զանխուլ կացցէ այդ ի սըրտէդ հայրական:

« Երկնից եւ եթ իցէ գիտուն , եւ հաճոյ

« Յաւք իմ ելցեն ի պատարադս Աստուծոյ : —

« Կենացս իմ տիւ յառաւօտուն դեռ կանուխ

« Ընդ այգս այգուն զիրկ ի լուսոյն մեռանի .

« Եւ յետս ընդ կրունկ դարձեալ մահուն իմ ընդ ուղ՝

« Յաւոց յաւերթ դիտեմ ես հետս ի յերկրի :

« Այլ մօտալուտ ինձ հանդերձեալն յարաբուղիս ,

« Եւ Յիսուսին է լոկ արդ տիւն առաջի .

« Օր նորընծայ առ ի հանդէս վրրիժուց ,

« Եւ որ մընայն ի դատ վերջին իմ պարտուց :

— « Ներեա՛ եւ թող , հայր իմ , ինձ դու , եւ օրհնեա

« Զդուստրըդ ցաւոց յայսմ ի պահուս օրհասին .

« Ո՛հ , մի եւ մի , երդուեալ ի Տէր մեր ահա ,

« Առ սէր եւ գութ իլդեգոնդայ կաթոգին ,

« Որ յոյժ ըզբեզ սիրեաց աստէն , եւ ապա

« Բերկրեալ անդէն բարեխօսէ Յիսուսին .

« Ո՛հ մի աղէ ինձ խորասոյզ ի տապան

« Իցէ երթալ՝ յահեղ ծնողիդ ի ցասման : —

Եւ աւարտեալ , այն ինչ անդէն նա յուշիկ

Ըզգլուին ամբարձ , աչքն յարտասուս փայլակէր .

Ի ձեռն առեալ եւ համբուրէր ըզթըղթիկ ,

Միտքն առ ծընող՝ առ որ ըզգիրն առաքէր :

Ծալեալ՝ փակեալ զայն հուսկ ուրեմն լըռիկ

Հառաչախառն առ քահանայն կարկառէր .

Որ անբարբառ ամենեւին ընկալեալ ,

Թռանի արտաքս ի սենեկէն , սիրտ յուզեալ :

Ըզգլուին անդուստ նըշանացի շարժելով՝

Մերձ ի մահիճս իւր զիդելքէն կոչէր գալ .

Եւ առ գըթածն յայտնէր սըրտիւ բոլորով

Զոր ինչ երէցն ըզՀռիկարդեայ էր ճառեալ .

Եւ զի մահու եւեթ մընայր ինքն յուսով ,

Սըրտահաճոյ առ ցանկալին իւր դառնալ .

Զի եւ կարդայ ըզմահ անձկաւ իսկ բոլոր ,

Եթէ երբեք գըտցէ ըզչնորհ նա ըզհօր :

Ապա — փութայ ճեպ ժամն , ասէ , եւ վայրկեան

Տալ ըզվախճան երկարածիդ իմ մարտիս .

Վաղ իսկ ՚նդ յոգնեալ անդամս արդէն լրսեմ ձայն ,

Որ հրաւիրէն հանգչել ՚ի հող ինձ հիքիս :

Գուցէ վաղիւ զիս խընդրեսցես միւսանգամ ,

Եւ զանձկալիդ շիջեալ գըտցես ըզչողն ի յիս .

Եւ ոչ այլ ինչ անդէն հանդէպ քո լիցի՝
Քան զի լոկ ցուրտ՝ ըզգայազիրի ի մարմնի :

Եւ առ ի քէն ես քոյր խընդրեմ անձկալոյդ ,
Ձի դու լոկ հուպ լիցիս ձեռքդ յիմ մարմին .
Ձի յերկրեալ յանշուքն ի ձեւ բարեգութ ,
Ձիս ի մահուն դիցես դադալ դու ինքնին .
Եւ ինձ յաղօթս աղերսագին փոյթ ընդ փոյթ
խընդրես զանդորր որ արդարոցն է բաժին :
Միւսն ի դարձուած մինչ մորմոքէր՝ անդ յանկարծ
լնկճեալ առ դութ , լուծաւ ի շիթս արտասուաց :

— Մի լար անդուստ , որ յանձն համակ էր ի Տէր ,
Մի լար , ասէ , որ զի փութամս ի հանգիստ .
Ձինչ ինձ ընդ ծով կուտակադէզ առնել էր
Անմըխիթար ի դառնալէտ կեանքս խիստ .
Մինչդեռ յինէն մայրն իմ յաւէտ բարձաւ սէր ,
Մինչ փոխեցաւ իմրս Հռիկարդ ի հանգիստ :
Եւ զինչ ի ճահ ինձ ի հովտիս տըրտմութեան ,
Քան զարտասուս՝ գոլով այսպէս այսն համայն : —

Եւ զմրտերիմն այսպէս բանիւք զըզուեալ յար ,
Ձաչսըն սըրբէ եւ ընդ ճակատն համբուրէ .
Եւ — Ըզհայցուածս իմ լընուցնու դու յօժար .
Ձառնեմս ապախտ , կընքես խոստումն ինձ աղէ : —
Եւ աղերսէր այսպէս անդուլ անդադար .
Եւ մինչ ըզգլուխն ի խոստանալ նա կըրկնէ ,
— Տացեն երկինք քեզ , քոյր , ընդ այս տըրիտուր .
Ո՛հ ինձ սիրոյդ , ասէր , եւ եւս յաւելոյր :

— Ինձ զըսպիտակն ըզգեցուցես ըզհանդերձ ,
Ձոր ասղնագործ մայրն իմ գործեաց ի նանիր
Յաւուրցն ի սուգ՝ մինչ ի վըշտաց իւր անզերծ ,
Ակընկալեօք լայր ընդ փեսայն տարագիր :
Անդ յահեկէ զկուսին պըսակ ձեռնաբերձ ,
Եւ ընդ աջմէ ըզխաչ փըրկչին հայցեմ դիր :
Եւ կապեսցես ժապաւինաւն ըզհերս իմ ,
Յորում հիւսկէն իմն ընդ անուան կայ քոյին :

Եթէ բերայց ես ի վանացս արտաքոյ ,
Ձոր սըրտեռանդն աղերսանօքս արդ հայցեմ ,
Ի հինաւուրց շիրիմ տոհմի նդ մօրն իմոյ
Ի միասին զիս զետեղեալ հանգուցեն .
Այլ թէ յինէն զլասցի և այս շնորհ հաճոյ ,
Առ մօրաքեռն իմ թաղեցայց թող աստէն ,

Դ՛ յարկաւ վիմին՝ հանգուցելոցն ի տաճար ,
Զոր երրորդ անդ զըտցեն՝ իջեալ ի խոնարհ :

Եւ մինչ զանխուլ զանձն ի գընդէ գողացեալ
Թշուառացելոց՝ ոյց արտասուեալ երբեք չիք ,
Ի վայրն այն սուրբ ի ճեմն ոտիցդ հապճեպեալ
Գայցես ի մուտս երեկորին միայնիկ .
Անդ ի շիրմին ում գբեզ ուժգինս է սիրեալ
Կըրկնեա ըզծունր՝ ի քոյդ մաղթանս երջանիկ .
Զգալուստ քոյին լուեալ ի խորոց տապանին
Եւ կայառեսցեն բերկրեալ ի թինդ ոսկերքն իմ . . .

.
.
.
.

Տըխրաձայնիւ գանչեն զանգակք ի մըթան .
Զանխուլ մուրնչիւն բազմամբոխից խուժանին ,
Որ ծանրաքայլ հեռուստ յառաջ մեղմ խաղան ,
Գամ քան ըզգամ յունկն ի մօտոյ բարբառին .
Ըզխորհրդոցն Հաց բերելով հրաշական ,
Ընդ նըշուլից մոմեղինացն որ վառին :
Անդ է ահա սուրբ պաշտօնեայն ջերմ յողի ,
Եւ առընթեր քորք ըզնովաւ ի կարգի :

Երկնաճաճանչ յեղակարծումն ի նըշոյլ
Լուսափայլեալ սենեակն ողորմ գող թըւէր ,
Եւ զողբեվար սիրտ հիւանդին ընդ խիստն ուղ
Քաղցրութիւն իմն երկնանըման ըսփոփէր .
Եւ թըւէին այտք ի ժըմիտ անդ անդուլ ,
Ի քաջալեր , յակընկալիս եւ ի սէր .
Մինչ պաշտօնեայն նըմա զՍիրոյն ետ նըշխար ,
Մըրմընջելով երգս օրհնութեան անդադար :

Մինչդեռ ապա ըզհամախումբ քերց զերամ
Խաչակընքէր նա Սըրբութիւնն ի ձեռին ,
Նոք՝ ի կըրկին առաջս անձուկ մեկնեալ գնան
Եղանակեալ զերգըս փառաց Յիսուսին :
Զիք դք բնաւին որ ոչ աչօք դառնութեան
Անդր ի սեամս՝ ոչ յետս ի նա հայիցին .
Որ լըրջադէմ՝ աչօքն եւ եթ՝ անբարբառ ,
Ամենեցուն պաշտէ ողջոյն սիրաբար :

.
.

Մինչդեռ երէցն եռանդնասուրբ բարբառով,
Խրախոյս կարգայր նըմին ի մեծն անդ ի պահ,
Գայ հասանէ մի ոմն ի քերց փութալով
Թուղթ ի ձեռին, եւ տայ առ մայրն իւր վըստահ:
Պայծառացոյց զայտսըն տըխուր լի յուսով
Որ ի մահիճս անկեալ դընէր մերձ ի մահ:
Եւ ընկալեալ յաբբասուհւոյն՝ ըստիպաւ
Ժողովեալ զոյժն եւ ի մահճին բազմեցաւ:

Եւ համբուրեալ ըզգիւրն ի սիրտ իւր պընդէր,
Որ ընդ ձեռամբ իւր բաբախէր տրոփական.
Ապա նթեռնուլ եւս անձկանօք զայն ճըգնէր
Բազում անգամ, բայց հեղաւ զուր ճիգն եւ ջան.
Ձի մըռայլ իմն ասացուածոյն միտք թըւէր,
Եւ պատ ի պատ ոչ դիւր իմաստք ի վախճան.
Մինչ ուր ուրեմն առ պաշտօնեայն քաւիչ ետ,
Որ ընթերցաւ կականալիւր ետ ընդ ետ:

« Սիրեցեալդ իմ դուստր, անադան արդ գիտեմ
« Ձի զիղջ համբուն լ'ապաշաւանք են նանիր.
« Եւ մի ցանուս, զի դու սիրես զիս գիտեմ,
« Ընդ ակնարկելդ յետին մի նուագ յայս ի գիր:
« Թող ինձ ուրեմն, եւ զի մի վրէժ յԱնմահէն
« Հայցէ Հռիկարդ, դու արկ աղերս ի խընդիր:
« Ինձ յիսերիմ ըզքոյդ եղբայր գիտասցես
« Լեալ մատընտու, եւ զի օրհնեմ ես ըզքեզ: —

Գորովագին՝ որ մերձ առ դրունս էր մահուն,
Ձականողիս յերկինս յառեալ անդ եկաց.
Անդուստ ի խինդ սըրտին տըւեալ թաթաղուն,
Առատաբուղիս լայր ի ծորանս արտասուաց:
Գըլխակորեալ առ սընարօք անկողնոյն
Հաւատարիմն իւր ընդ նըմին կայր ի լաց.
Եւ արտասուէր, ծածկեալ զերեսսն ընդ քօղով,
Նաեւ ինքնին արբասուհին իսկ մեղմով:

Երկիւղածին առ գութ երէցըն յուզեալ,
Ձմահահանգիստ աղօթսն ըստէպ կըրկնելով,
Եռանդագին մերթ ընդ մերթ դարձ արարեալ,
Օրհնէր ըզնա ըստէպ խաչիւրն սըրբով.
Ձօրհասական մինչեւ զգանչիւնըն լըւեալ
Որ ընդ արթունս իմըն նիրհէր ընդ քընով,

Եկաց ընդոստ, եւ զայն յածեալ շուրջ զիւրեւ՝
Գիտեմ խընդրէր ծագեաց տունջեան թէ արեւ :

Պատասխանի ետուն անդէն զ' էր գիշեր ,
Սակայն անշուշտ ոչ յետ բազում ինչ ժամուց ,
Արշալուսոյն ծագումն 'նդ երկինքս փայլէր ,
Զի' 'նդ արեւելս աստեղք նուազին իբր յայգուց :
Որ հոգեվար անդ ի մահճին անկեալն էր ,
Սիրտ ի բորբոք զի դիտեսցէ զլոյսն այգուց ,
Ըզլուսարգեւ փեղկան ետ բանալ , ւ' անձկալից
Հայէր 'նդ երկար լուռ ընդ աղօտ դէմն երկնից :

Ընդոստուցեալ ապա ըզմոմն օրհնութեան
Ետես՝ նըմին որ առնթեր կայր վառեալ .
Եւ 'նդ լրսելիսն հընչեն մաղթանք հանգըստեան
Ի տաճարի անդ յերիցուէն միշտ երգեալ .
Եւ ըզլօղանջն օրհասական իսկ յայնժամ
Ըզզանգակին ի նշան մահուն իւր լրեալ ,
Առ իդելքէն զաչսըն կալեալ անուշիկ ,
Եւ ընդ ժըմիտս ասէ մեղմով — Աւանիկ ,

Աւանիկ ինձ վայրկեանն ի ցաւս ում բազում . . .
Այլ անձկութիւն զինքն յանկարծոյ աստ ընկճէ ,
Եւ առ ի տալ վայրիկ մի եւս զիւր շընչոյն ,
Օգնեն նըմին զի նիստ առեալ հանգիցէ :
— Ինձ երանի , զի չեն անուրջք այս ի քուն —
Ասէ յայնժամ , զոր ոյժն ոգել գեռ ներէ .
Զի մեռելոցն յիշէր ըզտիւ , մինչ յորժամ
Շընչել ըզշունչն յետին թըւէր ի նիրհման :

Եւ այսոքիկ եղեն նորուն վերջին բանք :
Ըզգլուխն ումեք պարտասելոյ իմն հանգոյն
Յամբ եւ յուշիկ հակեաց ի վայր տըխրերանգ
Իբրեւ ծաղիկ ծարաւահիւծ՝ փափկասուն :
Արեւ 'նդ ճակատն իւր հարկանի լուսաղանգ ,
Եւ ըզպայծառ դէմնն ըսպիտակ քան ըզձիւն ,
Ի շող նախկին ճառագայթեալ ի յերկնից
Պըճնազարդէ յամբիծն ի նշոյլ լուսալից :

ԹՈՎԹ. ԿՐՈՍՍԻ